

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարկության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբրուզյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.yasu.am
publishing.yasu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@yasu.am

Տպագրական 24.25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Varser Karapetyan

CURRENT TENDENCIES OF ECONOMIC, SOCIAL
AND CULTURAL RIGHTS 6

Կարեն Ամիրյան

ՕՐԵՆՍԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ 16

Հարությունյան Հայկ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԻ ԷՎՈԼՅՈՒՑԻԱՆ ՀՀ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐԻ ԼՈՒՅՄԻ ՆԵՐՔՈ . 28

Ռոզա Աբաջյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՆՈՐ ԴԱՐԱՇՐՁԱՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՄԻՏՔԸ 42

Կարեն Հակոբյան

ԼՍՎԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏՇԱՃ
ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԲԱՂԱԴՐԱՏԱՐԸ 54

Սոսն Բարսեղյան

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԲԱՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 71

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
ԵԶՐՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 84

Լիլիթ Մելիքսեթյան

ՀԱՆՐԱՔՎԵԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ
ԱՄՐԱԳՐՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՅԱՅՈՒՄԸ 1991-1995 ԹԹ..... 96

Տարևիկ Նահապետյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԻ
ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 112

Գևորգ Պողոսյան

ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՍՏԱՅՎՈՂ ԳՈՒՄԱՐԻ
ԲԱՇԽՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԻ ՈՐՈՇ ԱՍՊԵԿՏՆԵՐ 130

Մովսես Խաչատրյան

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ՕՐԵՆՔՈՎ
ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՀԻՄՔԵՐՈՎ..... 147

Արամ Ղափամանյան

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ 162

Շուշանիկ Ղուկասյան

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ
ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՐՈՂ ԱՆՁԻՆՔ 177

Անի Մուրաֆյան

ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ
ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎՄԱՆ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ..... 193

Ռուբինա Պետրոսյան

ԱՌԱՆՑ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՈՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԵՎ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 208

Տաթևիկ Գևորգյան

ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ 233

Նունե Հայրապետյան

ՊՐՈԲԱՑԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ՀՀ-ՈՒՄ. ԴՐԱ
ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ 247

Լիանա Եղիզարյան

ՊԱՏԻԺԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՂԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ 261

Սրբուհի Գայան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ
ՆՊԱՏԱԿԱՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ 275

Լիլիթ Պետրոսյան

ԳՈՐԾԻ ՓԱՏՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՆ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ
ՊԱՐԶԵԼՈՒ ("EX OFFICIO") ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 287

Անի Միքայելյան

ՄԻՍՅԱՆՑ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԳՈՐԾԵՐԻ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ
ՏԵՍԱԿ 299

Անի Դանիելյան

ՄԻՆԶԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՆԱԽՆԱԿԱՆ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՐԱՇԽԻՔ 321

Առնոլդ Վարդանյան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ԱՆՄԵՂՍՈՒՆԱԿ ԱՆՁԱՆՑ
ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱ-
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 336

Էմմա Ավագյան

ԽՈՇՏԱՆԳՄԱՆ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 352

Նազելի Թովմասյան

ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ 368

Ռոմելա Մանուկյան

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ԲԱԶԱՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈՒ-
ԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ..... 380

**ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՑԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ՎԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՑԹԻՆ ԱՆՄԵՂՍՈՒՆԱԿ ԱՆՁԱՆՑ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Ինչպես ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրության, այնպես էլ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ-ում անմեղաունակ անձանց իրավունքների պաշտպանության երաշխիքները բավարար են արձանագրելու, որ անմեղաունակներն օժտված են այն բոլոր իրավունքներից օգտվելու հնարավորությամբ, որոնք նախատեսված են մեղաունակ անձանց համար:

Այսպես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 456-րդ հոդվածի համաձայն՝ *«Անձը, որի նկատմամբ իրականացվում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցներ կիրառելու վարույթ, օգտվում է մեղադրյալի բոլոր իրավունքներից: (...)»:*

Բացի այդ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը Սերգեյ Ստեփանյանի, ինչպես նաև Արա Շուշանյանի վերաբերյալ գործերով կայացված որոշումներում նշել է, որ անմեղաունակության վիճակում հանրորեն վտանգավոր արարք կատարած անձինք օգտվում են մեղադրյալի բոլոր իրավունքներից, նրանց իրավավիճակն ընդգրկում է ՀՀ Սահմանադրությամբ և միջազգային իրավական փաստաթղթերով երաշխավորված իրավունքները, այդ թվում՝ արդար դատաքննության իրավունքը²:

Վերոնշյալ օրենսդրական կարգավորման, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումների հիմ-

---

¹ ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական ղեկավար՝ իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ն. Ն. Ղուկասյան:

² Տե՛ս Սերգեյ Ստեփանյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ԳԴ5/0014/01/13 որոշման 23-րդ կետը, Արա Շուշանյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2017 թվականի հունիսի 22-ի թիվ ԵԱՆԴ/0030/01/15 որոշման 14-րդ կետը:

քում ընկած են ինչպես Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից արտահայտված դիրքորոշումներն անմեղսունակ անձանց նկատմամբ արդար դատաքննության իրավունքն ապահովող իրավական երաշխիքների կիրառելիության վերաբերյալ¹, այնպես էլ Միավորված ազգերի կազմակերպության՝ «Հոգեկան հիվանդների պաշտպանության և հոգեբուժական օգնության բարելավման» բանաձևի 1-ին սկզբունքի 5-րդ մասում ամրագրված դրույթն այն մասին, որ հոգեկան հիվանդություն ունեցող յուրաքանչյուր ոք պետք է իրավունք ունենա իրականացնելու բոլոր քաղաքացիական, քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքները, որոնք ճանաչված են «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում», «Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրում, «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրում²:

Վկայակոչված օրենսդրական կարգավորման, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումների և միջազգային իրավական փաստաթղթում ամրագրված պահանջների առկայության պայմաններում պետք է արձանագրել, որ անմեղսունակ անձանց իրավավիճակը հավասարազոր է մեղսունակ անձանց ունեցած դատավարական կարգավիճակին: Ուստի, անմեղսունակ լինելու հանգամանքն ինքնին չի կարող հիմք հանդիսանալ այդ անձանց իրենց դատավարական իրավունքներից զրկելու համար, այլ ընդամենը կարող է հանգեցնել այդ իրավունքներից օգտվելու հնարավորությունների սահմանափակման³:

Մակայն, բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին անմեղսունակ անձանց մասնակցության ապահովման վերաբերյալ ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որպես կանոն անմեղսունակ անձինք մասնակից չեն դարձվում իրենց վերաբերյալ ընթացող դատա-

---

¹ *mutatis mutandis* տե՛ս Winterwerp v. The Netherlands գործով Եվրոպական դատարանի 1979 թվականի հոկտեմբերի 24-ի վճիռը, գանգատ թիվ 6301/73, կետ 60:

² Տե՛ս 1991 թվականի դեկտեմբերի 17-ի թիվ 46/119 բանաձևը:

³ Տե՛ս **Шагеева Мансурова**, Проблемы применения принудительных мер медицинского характера в уголовном процессе, УФА, 2005 г., էջ 169:

վարությանը, ինչի արդյունքում նրանք զրկվում են իրենց իրավունքներից օգտվելու հնարավորությունից: Պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դատարանները հիմք ընդունելով դատահոգեբուժական փորձաքննության եզրափակիչ, այն է՝ հետևությունների մասում նշված ձևակերպումը, որ անմեղսունակ անձը վտանգ է ներկայացնում իր և շրջակա միջավայրի համար, նրա նկատմամբ բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ վարույթն անցկացնում են իր բացակայությամբ¹: Ընդ որում, որպես անմեղսունակ անձանց իրավունքների պաշտպանությունն ապահովված լինելու հիմնավորում՝ դատարանների կողմից մատնանշվում է այն հանգամանքը, որ վարույթին մասնակցում են նրա շահերը պաշտպանող օրինական ներկայացուցիչն ու պաշտպանը:

Ներկայացված իրավակիրառ պրակտիկայի վերաբերյալ կատարված ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ անմեղսունակ անձանց դատարան չներկայացնելու վերաբերյալ որդեգրված մոտեցման ակունքները գալիս են նաև տեսական գրականությունում արտահայտված դիրքորոշումներից: Այսպես, այն տեսաբանները, ովքեր առհասարակ բացառում են անմեղսունակ անձանց մասնակցության հնարավորությունը վարույթին, նշում են, որ հոգեկան հիվանդության պատճառով անմեղսունակը զրկված է իր իրավունքներն ու պարտականություններն ինքնուրույն իրականացնելու հնարավորությունից, ուստի օրինական ներկայացուցիչը և պաշտպանը բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթի ընթացքում «փոխարինում են» նրան²: Իսկ այն տեսաբանները, ովքեր չեն բացառում բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին անմեղսունակների մասնակցության հնարավորությունը՝ նշում են, որ մասնակցության հարցը լուծելիս անհրաժեշտ է պարզել, թե արդյոք անմեղսունակը վտանգ է ներկայացնում շրջակա միջավայրի համար՝ հաշվի առնելով փորձագետի եզրակացությունը, խորհրդակցելով հոգեբույժի հետ, անհրաժեշտության դեպ-

---

¹ Տե՛ս թիվ ԳԳ1/0058/01/16, թիվ ԵԱՆԴ/0030/01/15, թիվ ԵԱՔԴ/0009/01/17 և այլ բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վերաբերյալ գործերը:

² Տե՛ս խմբ. **Петрухин И. Л.**, Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации, Проспект, Москва, 2003 г., էջ 597:

քում՝ մինչև դատական քննությունը սկսելը լրացուցիչ հետազոտման ենթարկելով անմեղսունակին¹: Վերջին մոտեցման դեպքում, երբ տեսաբանները չեն պարզաբանում, թե ինչպես պետք է դատավորը կազմակերպի անմեղսունակ անձի լրացուցիչ հետազոտումը² և դատական ակտ կայացնելիս օգտագործի դրա արդյունքները՝ առանց կրկնակի փորձաքննության նշանակման, ապա ստացում է, որ այդ մոտեցման դեպքում ևս անմեղսունակ անձանց մասնակցությունը չի ապահովվում բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին, առավել ևս նկատի ունենալով, որ նույն տեսաբանների համոզմամբ անմեղսունակ անձանց մասնակցությունը բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին ապահովելը խնդրահարույց է³:

Մինչդեռ, մեր համոզմամբ պաշտպանը և օրինական ներկայացուցիչը չեն կարող «փոխարինել» անմեղսունակ անձին դատական քննության ընթացքում: Ավելին, բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին անմեղսունակ անձի մասնակցության ապահովման հարցը «խնդրահարույց» որակելով չի կարող արդարացված համարվել անմեղսունակ անձին իր իրավունքներից օգտվելու հնարավորությունից զրկելու մոտեցումը: Մեր դիրքորոշումը պայմանավորված է ոչ միայն այն հանգամանքով, որ նշված մոտեցումը հակասում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումներին, այլ նաև այն հանգամանքով, որ որպես այդպիսին անմեղսունակ անձանց դատարան չներկայացնելու վերաբերյալ պատճառաբանությունները հիմնավոր չեն:

---

¹ Տե՛ս խմբ. **А.К. Орлов**, Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу, РСФСР, Москва, 1976 г., էջ 603

² Հստ էության այդ խնդիրն առկա է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 463-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված՝ «արարքը կատարվել է արդյոք անմեղսունակության վիճակում, անձը գտնվում է արդյոք տվյալ վիճակում դատական քննության պահին» հարցին պատասխանելիս, երբ դատական քննության պահին անմեղսունակության վիճակում գտնվելը պարզելու համար լրացուցիչ հետազոտում անցկացնելու կառուցակարգերը բացակայում են:

³ Տե՛ս խմբ. **Радченко В. И.**, Уголовный процесс, Юстицинформ, Москва, 2006 г., էջ 647:

Նախնառաջ պետք է փաստել, որ ինքնին ձևակերպումն այն մասին, որ անմեղսունակ անձը «վտանգ է ներկայացնում իր և շրջակա միջավայրի համար» ըստ էության հանդիսանում է անձին անմեղսունակ ճանաչելու վերաբերյալ դատահոգեբուժական փորձագիտական եզրակացության օրինակելի ձևի բաղկացուցիչ մասը, որի բացակայության պայմաններում առհասարակ խոսք չի կարող գնալ անմեղսունակ անձի նկատմամբ բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու մասին: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 97-րդ հոդվածի 2-րդ մասը բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման նախապայման է դիտարկում նշված ձևակերպմամբ հաստատվող փաստի առկայությունը: Երբ փորձաքննության օբյեկտն է հանդիսացել քրեական օրենքով արգելված արարքն անմեղսունակության վիճակում կատարած անձը, ապա իրեն և շրջակա միջավայրին վտանգ ներկայացնելու, այն է՝ հանրային վտանգավորության փաստն ակնհայտ է նույնիսկ փորձագիտական եզրակացության մեջ նշված չլինելու պարագայում: Այդ մասին է վկայում նաև այն հանգամանքը, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 450-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 463-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համադրված վերլուծությունից հետևում է, որ անմեղսունակ անձանց նկատմամբ բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման հնարավորությունը պայմանավորվում է ոչ թե փորձաքննության անցկացման պահի դրությամբ իր կամ շրջակա միջավայրի համար վտանգ ներկայացնելու հանգամանքով, այլ առ դատական քննության ավարտման պահը հասարակության համար վտանգավոր լինելու շարունակականության հանգամանքով, ինչը պարզվել չի կարող անմեղսունակի բացակայությամբ անցկացվող դատավարության պայմաններում: Հաշվի առնելով, որ բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կոնկրետ տեսակի ընտրությունը և նշանակումը դատավորի կողմից կատարվում է ոչ թե գրավոր ընթացակարգով, այն է՝ ներկայացված փորձագիտական եզրակացության, բժշկական փաստաթղթերի հետազոտման հիման վրա, այլ բանավոր դատաքննության արդյունքում, ապացույցների անմիջական ընկալման, փաստական հանգամանքների անմիջական գնահատման միջոցով, ուստի անմեղսունակ անձի նկատմամբ բժշկական բնույթի հարկադրանքի կոնկրետ միջոցի ընտրությունը նույնպես պետք է լինի դատավորի կողմից անմեղսունակի՝ դատական նիստերի դահլի-

ճում դրսևորած վարքագծի, ունեցած հոգեվիճակի անմիջական գնահատման արդյունք¹:

Համանման իրավական դիրքորոշում է արտահայտել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը Շտուկատուրովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով: Այսպես, դատարանը նշել է, որ անմեղսունակ անձը հանդիսանում է ն՝ դատաքննության օբյեկտ, ն՝ շահագրգիռ կողմ, հետևաբար՝ վերջինիս մասնակցությունը դատական քննությանը պարտադիր է ոչ միայն իր գործը ներկայացնելու համար, այլև՝ որպեսզի դատարանն իր կարծիքը ձևավորի անձի հոգեկան վիճակի վերաբերյալ²:

Անկախ փորձագիտական եզրակացության առկայությունից, անմեղսունակ անձի հոգեկան վիճակի վերաբերյալ եզրափակիչ մատում արված դատողություններից, այդ անձին դատարան ներկայացնելն անհրաժեշտ նախապայման է նրա հոգեկան վիճակը գնահատման ենթարկելու արդյունքում բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցի կոնկրետ տեսակն ընտրելու համար: Ավելին, դատավորի կողմից անմեղսունակ անձին «տեսնելու» կարևորությունից էլնելով կարծում ենք, որ նույնիսկ այն դեպքերում, երբ անմեղսունակ անձը տառապում է այնպիսի ծանր հոգեկան հիվանդությամբ, որի պատճառով բժշկական հաստատությունը լքելը հակացուցված է, ապա դատարանն անմեղսունակ անձի հոգեկան վիճակը գնահատման ենթարկելու համար պետք է քննարկման առարկա դարձնի արտագնա դատական նիստի անցկացման հնարավորությունը՝ հաշվի առնելով, որ այդպիսի որոշման կայացումը կարող է բխել արդարադատության արդյունավետության շահերից՝ համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 41-րդ հոդվածի 3-րդ մասի:

Միննույն ժամանակ, հարկ ենք համարում նշել, որ անմեղսունակ անձին բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին մասնակից չդարձնելը պատճառաբանելով փորձագիտական եզրակացության եզրափակիչ մատում նշված այն դատո-

---

¹ Տե՛ս խմբ. Головки Л. В., Курс уголовного процесса, М., Статут, 2016 г., էջ 1243:

² Տե՛ս Shtukaturon v. Russia գործով Եվրոպական դատարանի 2008 թվականի մարտի 24-ի վճիռը, գանգատ թիվ 44009/05, կետ 72, Kovalev v. Russia գործով 2007 թվականի մայիսի 10-ի վճիռը, գանգատ թիվ 78145/01, կետեր 35-37:

ղությամբ, որ անմեղսունակ անձը վտանգ է ներկայացնում իր կամ շրջակա միջավայրի համար, դատարանները չեն գնահատում նույն եզրակացության նկարագրական–պատճառաբանական մասում տրված՝ անմեղսունակ անձի հոգեկան վիճակի վերաբերյալ բնութագիրը, որը տեղեկություններ է պարունակում անմեղսունակ անձի գիտակցության, կողմնորոշման ձևերի մասին:

Բացի այդ, հարկ է նշել, որ անմեղսունակ անձին դատավարությանը մասնակից դարձնելու դեպքում վերջինս դատարան է ներկայացվելու ՀՀ ոստիկանության ծառայողների ուղեկցությամբ, ովքեր հսկում են այդ անձի դրսևորած վարքագիծն ու ապահովում դրա պատշաճությունը ոչ միայն դատարանից դուրս, այլ նաև դատական նիստերի դահլիճում:

Ուստի, ամփոփելով վերոնշյալ հիմնավորումները՝ գտնում ենք, որ փորձագետների կողմից տրվող՝ «իր կամ շրջակա միջավայրի համար վտանգ ներկայացնելու վերաբերյալ» դատողությունը դատարանի համար չի կարող կանխորոշող նշանակություն ունենալ անմեղսունակ անձին դատարան չներկայացնելու համար:

Ինչ վերաբերում է օրինական ներկայացուցչի և պաշտպանի մասնակցության պայմաններում անմեղսունակ անձանց իրավունքների պաշտպանությունն ապահովված լինելու վերաբերյալ հիմնավորումներին, ապա մեր համոզմամբ անմեղսունակ անձի բացակայությամբ անցկացվող բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու վարույթին օրինական ներկայացուցչի և պաշտպանի մասնակցությունը որոշ դեպքերում չի կարող բավարար լինել պնդելու համար, որ նրա անձնական շահը դատարանում պատշաճ ձևով ներկայացված է և պաշտպանված: Իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ անմեղսունակ անձանց կողմից քրեական օրենքով արգելված արարք կատարելու վերաբերյալ գործերը հաճախ հարուցվում են այդ անձանց մերձավոր ազգականների հաղորդման հիման վրա, որոնցից մեկն էլ հետագայում ճանաչվում է որպես օրինական ներկայացուցիչ և դատարանում նույնիսկ չի առարկում բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառմանը: Սովորաբար այդպես է լինում նաև այն դեպքերում, երբ թեև հաղորդում ներկայացնողը չի լինում մերձավոր ազգականը, սակայն իմանալով անմեղսունակ ճանաչված անձի հոգեկան հիվանդության մասին՝ օրինական ներկայացուցիչները նույնիսկ

պնդում են, որ անհրաժեշտ է անմեղսունակ ճանաչված անձին մեկուսացնել հասարակությունից՝ հնարավոր բացասական իրավական հետևանքներից խուսափելու նպատակով: Նույն խնդիրն առկա է նաև այն դեպքերում, երբ մերձավոր ազգականի բացակայության պատճառով վարույթին մասնակցում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի ներկայացուցիչը: Ինչ վերաբերում է բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին պաշտպանի մասնակցությանը, ապա վերջինս նույնպես չի կարող հակակշռել անմեղսունակ անձի բացակայությանը, քանի որ հաճախ նա էլ չի առարկում անմեղսունակի նկատմամբ բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառմանը՝ հղում կատարելով փորձագիտական եզրակացությանը և դրանում նշված՝ անմեղսունակ անձի՝ իր կամ շրջակա միջավայրի համար ներկայացվող վտանգը կանխելու անհրաժեշտությանը: Արդյունքում ստացվում է, որ անմեղսունակ անձի բացակայության պայմաններում նրա անձնական շահը դատարանում պատշաճ ներկայացված և պաշտպանված չի լինում:

Այսպես, թիվ ԵԱՔԴ/0009/01/17 գործով Երևանի Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ անմեղսունակ անձի բացակայության պայմաններում կայացված՝ 2017 թվականի մայիսի 24-ի բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ որոշման համաձայն՝ *«Դատական քննության ընթացքում Դատախազը միջնորդեց Ա.Ս.–ի նկատմամբ կիրառել բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոց ընդհանուր տիպի հոգեբուժական բաժանմունքի պայմաններում:*

Դատական քննության ընթացքում Պաշտպանը նշեց, որ Ա.Ս.–ն վտանգ է ներկայացնում ինչպես ընտանիքի անդամների, այնպես էլ անձանոթ անձանց համար, որի պարագայում՝ հաշվի առնելով նաև գործի շրջանակներում տրված փորձագիտական եզրակացությունը, գտնում է, որ Ա.Ս.–ին դրսում թողնելը կարող է վտանգավոր լինել այլ անձանց համար:

Դատական քննության ընթացքում օրինական ներկայացուցիչը միացավ Պաշտպանի դիրքորոշմանը՝ նշելով, որ Ա.Ս.–ն վտանգ է ներկայացնում այլ անձանց համար»:

Մինչդեռ, այս առումով ըստ էության համանման փաստական

հանգամանքներ ունեցող՝ A.N. v. Lithuania գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշել է, որ բժշկական հաստատությունում տեղավորվող անձի բացակայությամբ անցկացվող վարույթի ընթացքում մրցակցությունն ապահովված չի լինում հանրային շահը դատարանում ներկայացնող դատախազի՝ անձին բժշկական հաստատությունում տեղավորելու վերաբերյալ միջնորդության վերաբերյալ «համաձայն են» բառն արտասանող պաշտպանի և օրինական ներկայացուցչի մասնակցության դեպքում: Եվրոպական դատարանը նշել է, որ այդ դեպքում դատական քննությանը չի մասնակցել որևէ անձ, ով անմեղսունակ անձի անձնական շահը ներկայացնելով՝ կհակադրվեր ներկայացված միջնորդությանը¹:

Չետևաբար, բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթի ընթացքում մրցակցության սկզբունքի երաշխավորման նպատակով անմեղսունակ անձանց մասնակցությունը պետք է ապահովված լինի՝ նրանց անձնական շահի պատշաճ ներկայացվածությունն ու պաշտպանվածությունն ապահովելու համար:

Շակառակ պարագայում խախտվում է անմեղսունակ անձանց արդար դատաքննության իրավունքի այնպիսի տարրերն, ինչպիսիք են՝ «դատարանի առջև կանգնելու», լաված լինելու, հակընդդեմ հարցման (կոնֆրոնտացիայի) իրավունքներից օգտվելու դատարավարական հնարավորությունները: Ավելին, այդ իրավունքների խախտման պայմաններում կարծում ենք, որ իրավաչափ համարվել չի կարող նաև դատարանների կողմից կիրառվող այն պրակտիկան, երբ առանց անմեղսունակ անձի դիրքորոշումն իր նախաքննական ցուցմունքների վերաբերյալ ճշտելու, դրանք հրապարակում են և օգտագործում անմեղսունակ անձին վերագրվող քրեական օրենքով արգելված արարքի կատարման փաստն արձանագրելիս: Այսպես, բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վերաբերյալ դատական որոշումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 463–րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված՝ «կատարվել է արդյոք հանրորեն վտանգավոր արարք» իրավական հարցին պատասխանելիս դատարաններն, ի թիվս այլ դատավարական փաստաթղթերի, հետազոտում են նաև

---

¹ Տե՛ս A.N. v. Lithuania գործով Եվրոպական դատարանի՝ 2016 թվականի մայիսի 31-ի վճիռը, զանգատ թիվ 17280/08, կետ 98

անմեղսունակ ճանաչված անձի նախաքննական ցուցմունքներն այն պարագայում, երբ քրեադատավարական անալոգիայի կիրառմամբ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 337-րդ հոդվածի համաձայն՝ այդ անձի ցուցմունքները կարող են հրապարակվել՝ մեղսագրվող արարքի էության մասին ցուցմունքներ տալուց հրաժարվելու կամ նախկինում տված ցուցմունքների միջև էական հակասությունների առկայության դեպքում: Այսինքն, անմեղսունակ անձի նախաքննական ցուցմունքների հրապարակումն իրավաչափ համարվել չի կարող քանի դեռ չեն պարզվել նրա ցուցմունքների հրապարակման հիմքերի առկայությունը, որը կարող է կատարվել ոչ այլ կերպ, քան անմեղսունակ անձին դատարան ներկայացնելու, նրան մեղսագրվող արարքի վերաբերյալ իր դիրքորոշումը լսելուց հետո:

Մինչդեռ ներկայումս ձևավորված պրակտիկայի պայմաններում ստացվում է, որ անմեղսունակ անձանց նկատմամբ բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու համար փաստացիորեն իրականացվում է հեռակա դատավարություն, որը թեև նախատեսված չէ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքով, սակայն նույնիսկ իրավունքի ուժով կիրառվելու պարագայում իրենից չի ենթադրում, որ դատավարության ամբողջ ընթացքում բացառվում է շահագրգիռ անձի մասնակցությունը: Հեռակա դատավարության դեպքում ինքնությունը ճշտելու, դատական նիստին մասնակցելու իրավունքից օգտվելու ցանկության առկայությունը պարզելու, ինչպես նաև դատական նիստին մասնակցելուց հրաժարվելու դեպքում՝ հնարավոր իրավական հետևանքների ամբողջությունը պարզաբանելու համար¹ պարտադիր է համարվում շահագրգիռ անձի մասնակցությունը դատական քննությանը²: Վերջինս պայմանավորված է Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի՝ «Մեղադրյալի բացակայությամբ անցկացվող դատաքննությունը կանոնակարգող չափորոշիչները» բանաձևով³ նախատեսված՝ մեղադրյալի բացակայությամբ դատական քննությունն անցկացնելիս իրավական երաշ-

---

¹ Տե՛ս Jones v. the United Kingdom գործով Եվրոպական դատարանի՝ 2003 թվականի սեպտեմբերի 9-ի որոշումը, գանգատ թիվ 30900/02:

² Տե՛ս **Ա. Ղամբարյան**, Դատական նիստին մասնակցելու իրավունքից հրաժարվելը, Երևան, 2017 թ., էջ 18:

³ Տե՛ս 1975 թվականի մայիսի 31-ին ընդունված թիվ (75)11 բանաձևը:

խիքների պաշտպանությունն ապահովելու անհրաժեշտությամբ, որը կարծում ենք, ենթակա է կիրառման նաև անմեղսունակ անձանց դեպքում բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին նրանց մասնակցության հարցը լուծելիս: Ավելին, բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին անմեղսունակ անձանց մասնակցության կարևորությունը պայմանավորված է ոչ միայն վերոնշյալ հարցերը պարզելու, այլ նաև բժշկական տվյալների գաղտնիության երաշխիքով պաշտպանված տեղեկությունների հրապարակումը դոնփակ դատական նիստում անցկացնելու հնարավորության հարցը քննարկելու համար:

Սույն աշխատանքի շրջանակներում անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ գործող քրեադատավարական կարգավորումների պայմաններում ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ անմեղսունակ անձանց բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին մասնակից դարձնելու խնդիրն իրականում առաջ է գալիս ոչ թե դատական քննության ընթացքում, այլ ավելի վաղ՝ մինչդատական վարույթում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 451-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ *«Եթե անձը, որի նկատմամբ իրականացվում է բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցներ կիրառելու վարույթ, իր հոգեկան վիճակի պատճառով չի կարող մասնակցել գործով վարույթին, քննիչը կամ դատախազն այդ մասին կազմում են արձանագրություն, որն ուղարկվում է դատավորին՝ համապատասխան անձին անգործունակ ճանաչելու հարցը լուծելու համար»:*

Նշված իրավադրույթը գործող քրեական դատավարության օրենսգիրք է փոխանցվել ԱՊՀ անդամ պետությունների կողմից 1996 թվականի փետրվարի 17-ին Սանկտ Պետերբուրգում կայացված որոշմամբ ընդունված մեկ միասնական քրեական դատավարության մոդելային օրենսգրքից¹ և քննիչին կամ դատախազին հնարավորություն է տալիս օրինականացնել անհրաժեշտ քննչական և այլ դատավարական գործողություններն առանց անմեղսունակ ճանաչված անձի մասնակցության իրականացնելը:

---

¹ St u Модельный уголовно–процессуальный кодекс для государств – участников Содружества Независимых Государств, Рекомендательный законодательный акт.

Այսպես, օրինակ՝ թիվ ԵԿԴ/0074/15/17 գործով Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ստյանի դատարանի՝ 2017 թվականի սեպտեմբերի 1-ին կայացված որոշման ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ քննիչը միջնորդություն էր ներկայացրել դատարան քրեական օրենքով արգելված արարքն անմեղսունակության վիճակում կատարած անձի անգործունակության փաստը հաստատելու խնդրանքով՝ պատճառաբանելով, որ դա նախ օրենսդրական պահանջ է, բացի այդ, անգործունակության փաստը հաստատվելու դեպքում կվերանա անհրաժեշտությունն անմեղսունակի մասնակցությունը բոլոր դատավարական գործողություններին ապահովելու առումով:

Մինչդեռ, պետք է փաստել, որ ինչպես արձանագրել է դատարանն իր որոշմամբ և մերժել նախաքննական մարմնի կողմից ներկայացված միջնորդությունը՝ անմեղսունակության իրավավիճակը չի նշանակում, որ անձը պետք է պարտադիր ճանաչվի նաև անգործունակ՝ չնայած այն հանգամանքին, որ ինչպես ցույց են տալիս մեր ուսումնասիրությունները, որպես կանոն, անձին անմեղսունակ ճանաչելու վերաբերյալ փորձագիտական եզրակացությամբ նաև արձանագրվում է, որ անձն իր հոգեկան վիճակով ի վիճակի չէ մասնակցելու քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունների կատարմանը¹: Մեր այդ դիրքորոշումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ անմեղսունակության և անգործունակության իրավավիճակները կրում են ինքնավար բնույթ և որոշվում են տարբեր բանաձևերով, մեկի առկայությունը չի կարող նախապայման դիտարկվել մյուսը հաստատելու համար: Մեղսունակությունը որոշվում է ռետրոսպեկտիվ կարգով (անցյալ ժամանակում կատարված) և միայն անհատի կյանքի որոշակի ժամանակաշրջանի նկատմամբ՝ մեղսագրվող արարքի համատեքստում, իսկ գործունակությունը

---

¹ Թեև իրավակիրառ պրակտիկայում մինչև այդ փորձագիտական եզրակացության ստացումն անմեղսունակ ճանաչված անձը մասնակից է դարձվում քննչական և այլ դատավարական գործողություններին, որոնք էլ հետագայում օգտագործվում են դատարանների կողմից որպես թույլատրելի ապացույց՝ քրեական օրենքով արգելված արարքի կատարման փաստը հաստատված համարելու համար:

կապված է անձի քննադատական գործողության ունակությունների հետ, շատ թե քիչ երկարատև ժամանակաընթացքում և ընդգրկում է անհատի սոցիալական գործունեության բոլոր կողմերը, այդ թվում՝ հեռանկարները¹:

Բացի այդ, կարծում ենք, որ ընդունելի չէ անձին անգործունակ ճանաչելու վերաբերյալ իրավակարգավորման առկայությունը քրեական դատավարության շրջանակներում: Այսպես, անգործունակությունն ըստ էության վերաբերում է անձի ունեցած հոգեկան հիվանդության հետևանքով քաղաքացիական իրավահարաբերություններին նրա մասնակցելու հնարավորությունների սահմանափակմանը՝ հաշվի առնելով, որ անձը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի համաձայն չի կարող հասկանալ իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարել դրանք: Այսինքն, անգործունակության իրավավիճակի հաստատումը չի կարող դիտարկվել որպես անձի մասնակցությունը քրեական դատավարության ընթացքում կատարվող քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունների կատարմանը սահմանափակելու պատշաճ պայման:

Բացի այդ, հարկ է նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ գլխի կարգավորումների համաձայն՝ անգործունակության փաստը կարող է հաստատվել դատարանի վճռով, մինչդեռ քրեական դատավարության ընթացակարգով, առավել ևս քրեական գործեր քննող դատավորների կողմից վճիռ կայացնելու հնարավորությունը գործող իրավակարգավորումների պայմաններում բացակայում է:

Վերոնշյալ հիմնավորումների հիման վրա կարծում ենք, որ անկախ անձի հոգեկան հիվանդ լինելուց, ցանկացած քննչական կամ այլ դատավարական գործողություն կատարելիս, որին իրավունք ունի նաև մասնակցել անմեղսունակը, քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է փորձի ապահովել նրա մասնակցությունը: Սակայն այն դեպքերում, երբ անմեղսունակն իր հոգեկան հիվանդության պատճառով ի վիճակի չի լինի մասնակցել կոկրետ քննչական կամ այլ դատավարական գործողությանը, ապա այդ հանգամանքը պետք է արձանագրվի քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից կազմված համապատասխան արձանագրությամբ՝

---

¹ Տե՛ս **Ս. Թադևոսյան**, Դատական հոգեբուժություն, Երևան, 2013 թ., էջ 37:

առանց անմեղսունակ անձին անգործունակ ճանաչելու դատավարական գործընթաց նախաձեռնելու: Ըստ էության այդպես է նաև դեպքից հետո հոգեկան հիվանդությամբ հիվանդացած անձանց առողջական վիճակի պատճառով քննչական կամ այլ դատավարական գործողության կատարմանը մասնակից դարձնելու անհնարինության դեպքում: Այսպես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ եթե հոգեկան հիվանդությամբ հիվանդացած անձն առողջական վիճակի պատճառով չի կարող մասնակցել գործով վարույթին՝ քննիչը, դատախազը դրա մասին պետք է կազմեն արձանագրություն: Սակայն, մեր համոզմամբ նշված արձանագրությունը չպետք է կազմվի մեկ անգամ, որին հաջորդող քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունները կատարվեն առանց այդ անձի մասնակցության: Կարծում ենք, որ այն պետք է կազմվի անմեղսունակ անձի մասնակցությամբ կատարման ենթակա յուրաքանչյուր գործողություն իրականացնելիս, երբ անձի առողջական վիճակը հնարավորություն չի տալիս մասնակցել այդ գործողությանը, նման մեկնաբանությունը գտնում ենք, որ առավել իրավաչափ է և կարող է լինել երաշխիք հնարավոր կամայականությունների դրսևորումը նվազեցնելու համար:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ գտնում ենք, որ անմեղսունակ անձանց բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման վարույթին մասնակից դարձնելը պետք է լինի ընդհանուր կանոն՝ արդար դատաքննության իրավունքի լիարժեք իրացման հնարավորությունն ապահովելու նպատակով, որից բացառություններ կարող են կատարվել ծայրահեղ դեպքերում՝ պայմանավորված այդ անձանց հոգեկան վիճակով:

**ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УЧАСТИЯ
НЕВМЕНЯЕМЫХ ЛИЦ В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ПРИМЕНЕНИЮ
ПРИНУДИТЕЛЬНЫХ МЕР МЕДИЦИНСКОГО ХАРАКТЕРА В
УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РА**

Арнольд Варданыан

Аспирант кафедры Уголовного процесса и криминалистики ЕГУ

В представленной статье обсуждаются основные вопросы, возникающие при обеспечении участия невменяемых лиц в производстве по применению принудительных мер медицинского характера в уголовном процессе РА как с точки зрения правовых норм, установленных законодателем, так и с точки зрения подходов, принятых в правоприменительной практике. Нами изложены причины необходимости привлечения к процессу невменяемых лиц. В статье также рассматриваются вопросы, связанные с признанием невменяемых лиц недееспособными.

По нашему убеждению, вопросы, поднятые в статье, могут быть разрешены, исходя из соображений защиты основополагающих прав и свобод человека, закрепленных в Конституции РА и в Европейской конвенции.

**PRACTICAL ISSUES OF ENSURING PARTICIPATION OF INSANE
PERSONS IN PROCEEDINGS CONCERNED WITH ENFORCEMENT OF
MEDICAL MEASURES IN CRIMINAL PROCESS
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA**

Arnold Vardanyan

PhD student at the YSU Chair of Criminal procedure and Criminalistics

In the submitted article, the author discusses the main issues that arise when ensuring participation of insane persons in proceedings concerned with enforcement of medical measures in criminal process of the Republic of Armenia, both from the perspective of legal norms as defined by the legislator and the perspective of approaches adopted in law enforcement practice. The author describes the reasons for the need to engage insane persons in trial. The article also deals with issues related to the recognition of insane persons as incapacitated.

The author has a strong belief that the issues raised in the article can be overcome, departing from the considerations of the protection of the person's fundamental rights and freedoms as reserved in the RA Constitution and the European Convention.

Բանալի բառեր – անմեղսունակ, անգործունակ, հոգեկան վիճակ, դատարանի առջև կանգնելու իրավունք, փորձագիտական եզրակացություն

Ключевые слова: невменяемый, недееспособный, психическое состояние, право предстать перед судом, экспертное заключение

Key words: insane, incapacitated, mental state, the right to appear before the court, an expert opinion